

Cecilia Brain forskar i SKAM.

Hennes mål är bryta psykiatrins onda cirkel. I en organisation där sjuka, anhöriga, vårdare och psykiatern själv dras med en dålig självbild är alla offer.

– Det händer att läkare frågar varför jag har ödslat så mycket tid på att utbilda mig när jag ändå ”bara” skulle bli psykiater.

Redan när Cecilia Brain började på läkarlinjen var hon övertygad om hon skulle specialisera sig inom psykiatrins område men hon avslöjade aldrig sina planer. Inte ens för sin handledare.

– Jag visste att det anses ”fint” att vara läkare, allmänpraktiserande eller kirurg, medan en psykiater har låg status. Hade jag sagt vad jag skulle bli hade jag inte mötts med samma respekt och jag hade inte fått samma stöd som jag fick.

Idag är Cecilia Brain, 38 år, vårdenhetsöverläkare och specialistläkare i psykiatri vid Sahlgrenska universitetssjukhuset. Hennes arbetsplats är Nå Ut-teamet på Kronhusgatan vilket innebär snabba ryck. Ibland handlar det om att rädda liv och ibland om att åka ut och hänga en påse potatis på dörren till en person som inte orkar möta världen.

Men vid sidan av kontakten med sina patienter forskar Cecilia Brain i psykiatrins stigma (från grekiskans skam, vanära).

Att psykiskt sjuka och deras anhöriga känner skam och utsatthet är välkänt. Däremot talas mindre om att deras vårdare, från mentalskötaren till psykiatern, anser sig mindre värda än de är som tar hand om benbrott och diabetes.

Skam smittar, konstaterar Cecilia Brain. Skam är till exempel en av orsakerna till att allt färre lockas att bli psykiater. För vem vill arbeta i en vård som har rykte om sig att ständigt misslyckas. Och varför misslyckas man? En orsak, enligt Cecilia Brain, är att patienterna inte tar sina mediciner.

– Hela 75 procent av patienterna slutar ta ordinerat antipsykosläkemedel inom en 18 månaders period. Det betyder i sin tur återfall.

Varför tar de inte sina mediciner?

– Bristande sjukdomsinsikt, mycket på grund av sjukdomens art. Knapphändig eller svårförståelig information till patienten, närstående och vårdgrannar. Men också besvärande biverkningar av medicineringen och känslan att den inte hjälper. Man orkar inte invänta läkemedlens positiva effekter.

Ytterligare en orsak är skammen över sjukdomen. Man vill bli fri från allt vad psykisk ohälsa heter. Sudda ut alla ”bevis”. Den som vill ut i arbetslivet bränner gärna sina journaler. Vem vågar anställa en psykiskt sjuk?

– Många blir friska men för en del handlar det om att upprätta en livslång allians med sin psykiater. Det är inte konstigare än att äta värkmediciner eller gå på dialys livet ut.

Grundbulten är mediciner för utan dem kan man inte jobba vidare med samtal och terapi. Men alla förstår inte det, fortsätter Cecilia. Hellre en hjärntumör än en psykisk störning. Så djupt rotad är rädslan för diagnosen psykiskt sjuk.

Märkligt nog är det heller inte felbehandlig som man klagat över.

– Det man mest klagat över, och här ökar antalet anmälningar, är att man blivit kränkt.

Vad beror det på?

– Man kommer in akut, ofta är då droger inblandade, blir aggressiv och kommer i konflikt med vårdpersonalen.

Skam är, återigen, en faktor i sammanhanget. På grund av skammen att bli kallad psykiskt sjuk drar sig många för att söka hjälp i ett tidigt skede. När man väl hamnar i vården är det på en akutmottagning mot den egna viljan.

– Till detta kommer de långa väntetiderna i psykiatrin. Man skall i princip vara tvångsvårdsmässig för att få komma till.

I det här stadiet, på akuten, kommer alltså våldsamheten in i bilden. Personalen sätts på prov, måste sätta gränser och bjuda motstånd. Och i den kampen finns inga vinnare utan två parter där båda är kränkta.

Här döljer sig också ett annat problem: oenigheten om vad som är rätt behandling och dubbla budskap. Vad läkaren, psykiatern, säger spelar ingen roll för det som bränner sig in i patienten är det som sker i korridorerna och de slutna rummen.

Varför ville du bli psykiater?

– Någon form av patos, en önskan att hjälpa de svaga, en tyst men stor grupp som inte har någon talesman. 50 procent av alla råkar någon gång ut för en depression och 75 procent känner någon som gör det. Det som triggade mig var att det finns så mycket hopp.

Cecilia Brain erinrar om att vi lever i hjärnans århundrade vilket bland annat betyder stora framsteg inom schizofreniforskningen. Nobelpristagaren Arvid Carlssons upptäckter inom dopaminområdet förfinade de moderna antipsykosmedlen.

– Psykiatrin står väldigt nära neurologin. Det är läran om hjärnans sjukdomar. Vi, jag som psykiater, har en smal men djup medicinsk kompetens att behandla just hjärnans sjukdomar. Vad hindrar framgång i psykosbehandlingen? Varför tycks psykiatrikerna ofta famla i mörker trots så mycket samlat kunnande om hjärnans sjukdomar? Varför allt detta lidande? Det är tre frågor som driver Cecilia Brain att forska och agera. Ett exempel är en serie seminarier med temat Bilden av psykiatrin på Jonsareds herrgård. Ett annat exempel är hennes engagemang på internationell nivå i WPA (World Psychiatric Association). Stigmatiseringen inom psykiatrin är ett av WPA:s projekt.

GP: Kerstin Wallin

Fotnot: Cecilia Brain följer 120 personer med diagnosen schizofreni och deras anhöriga. Syftet är att studera sambandet mellan skam och deras attityd till läkemedel.